

ELŐSZÓ

A „POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓ MAGYARORSZÁGON,
1990–2015” CÍMŰ KUTATÁS BEMUTATÁSA

Kiss Balázs

(MTA TK Politikatudományi Intézet)

2014 novemberében vágott bele az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjában működő Politikai Kommunikáció Kutatócsoport az elmúlt huszonöt év politikai kommunikációtörténetének feltárásába és megírásába, s az OTKA támogatás keretében 2018 októberéig kell végeznünk a feladattal. A következő négy tanulmány ennek a munkának a teoretikus kiindulópontjait és gondolati ívét, néhány alapfogalmának (közösség és hálózat) elméleti és módszertani hátterét valamint az empirikus munka első eredményeit mutatja be. Éppen ezért a jelen Előszónak nem kell részletes képet adnia az elképzeléseinkről, hiszen azokat az első, illetve tágabban az első három tanulmány hosszan részletezi, a negyedik pedig egy eseten illusztrálja is.

A kutatás célja átfogó képet nyújtani a magyarországi politikai kommunikáció 1990 és 2015 közötti folyamatairól és jellemzőiről. Megkíséreljük ezt úgy elvégezni, hogy közben nem vezetjük vissza a politikai kommunikációs eseményeket a politikai aktorok, főként az intézményes politikai szereplők (pártok, kormányok, politikai média) akaratára és ügyességére, és különösen nem politikán kívüli, például gazdasági vagy szociológiai meghatározókra; kutatásunk tehát tisztán politikatudományi. Úgy véljük, hogy a politikai kommunikáció nemcsak hogy nem pusztán a függeléke az intézményes politizálásnak, hanem ellenkezőleg, egyik fontos konstitutív tényezője az intézményeknek és akár a politikai közösségeknek is.

Egyben azt is vizsgáljuk, milyen új összefüggései tárulnak fel a magyar politikai életnek akkor, ha a politikai kommunikációt interakciók specifikus mintákkal és konfigurációkkal rendelkező halmazának tekintjük, amelyik nemcsak nincsen totálisan kiszolgáltatva a legnagyobb intézményes hatalommal rendelkező aktoroknak, hanem adott esetben rákényszeríti szereposztását, témáit, csatornáit, diszkurzív eljárásait, stílusát és más modalitásait ezekre a szereplőkre.

A kutatásnak, mint történetírói vállalkozásnak két fő kérdése van. Az egyik az, hogy vannak-e értelmesen elkülöníthető szakaszai a magyarországi poli-

tikai kommunikáció negyedszázados történetének, a másik pedig az, hogy a politikai kommunikáció hogyan járul hozzá a magyar nemzeti és a nemzetnél szűkebb politikai közösségek létrejöttéhez.

Bár az egyik megjelent munkánkban (Kiss–Szabó, 2015) megfogalmaztunk hipotézist az első kérdést illetően, a cél nem ennek igazolása. Az ottani hipotézis szerint a magyar politikai kommunikáció 1990 óta tartó alakulása három szakaszra osztható: a médiaközpontú szakaszra (1990–1997), a marketingközpontú szakaszra (1997–2006) és a politikai kommunikáció direkt interakciós jellegű szakaszára (2006-tól 2015-ig). Ez a szakaszolás technikai segítséget nyújt a kutatás végrehajtásában, de nem kényszeríti ránk azt, hogy éppen ezeket a szakaszokat találjuk majd egymástól minőségileg különbözőeknek.

A második kérdést illetően radikális az álláspontunk. Eszerint nem elővételezzük a (z intézményes) kommunikátorok politikai érdekeit és szándékait, mintha kizárólag azok volnának a meghatározói annak, ahogyan kommunikálnak, amilyen Magyarországon a politikai kommunikáció. Ellenkezőleg: áttekintjük a valóságosan végbement kommunikációs folyamatokat, ezeknek keressük a hálózat kutatás és a társadalomszemiotika segítségével megragadható mintázatait és konfigurációit, s ennek nyomán definiálunk kommunikátorcsoportokat és egyéb kommunikációs specifikumokat. A végeredmény annak a leírása lesz, ahogyan a magyar politikai közösség és annak egyes politikai közösségei meghatározhatók a huszonöt év kommunikációs sajátosságai alapján. A kommunikációból következtetünk tehát a politikai közösségekre, azok terjedelmére, várhatóan porózus és mozgékony határaitra, és nem megfordítva.

Abból, hogy a politikai kommunikáció megértéséhez nem tekintjük eleve adottnak a nemzeti politikai közösség meglétét, hanem a hangsúlyt a különféle politikai közösségek képlekenységére helyezzük, lehetővé válik olyan kérdések feltétele, mint hogy mi is hozza létre, tartja fenn és módosítja a különféle politikai közösségeket; milyenek azok a diszkurzív és nem diszkurzív cselekvések, amelyek hatására léteznek mutatkoznak politikai közösségek. Természetesen emberek közösségeit több tényező is összetartja: például a gazdaságban a tulajdon és a munkamegosztás, a politikában a különféle állami és egyéb intézményes keretek, a kultúrában a közös nyelv és a nemzeti és közösségi emlékezet stb. Ugyanakkor a globalizáció és az európai integráció folyamata okán egyfelől, az éles belső politikai megosztottságok miatt másfelől, valamint az életstílusok pluralizálódása okán harmadsorban a politikai közösségek képződésének a hagyományos tényezői meggyengültek. Azt mondhatjuk, hogy korábban marginálisan kezelt vagy egyenesen semmibe vett tényezők felértékelődnek. Olyanokra gondolunk, mint az érzelmi kötődés politikusokhoz és más politikai objektumokhoz; politikai kötődés nem politikai szerveződéseken keresztül; integráció pusztán a kommunikáció révén.

Az előbbieket megértése érdekében kidolgozunk olyan fogalmakat, amelyek megvilágítók lehetnek a politikai kommunikációs jelenségek megértésében.

A hagyományos politikatudományi beállítódásénál nagyobb jelentőséget tulajdonítunk, és több figyelmet szentelünk olyan problémaköröknek, mint a kommunikációs hálózatok, az érzelmek és az identifikáció, a politikai identitások performálása, egyáltalán a performativitás, az objektívitas normájának, a függetlenség eszméjének feladása például az állampolgárok vagy a média részéről.

A jelen kutatás tehát abból indul ki, hogy a politikai kommunikáció önálló törvényszerűségekkel és karakterrel rendelkező része a politikai életnek, amelyre hatnak ugyan a bevett politikai intézmények, de ezzel egy időben az utóbbiak kényszerből vagy támogatásszerzési céllal alkalmazkodnak is a kommunikációs körülményekhez, a politikai kommunikációs szféra szereposztásához, témáihoz, a rendelkezésre álló csatornáikhoz, a stílusához és egyéb modalitásaihoz.

Az első kutatóév során a következők voltak a kutatócsoport tagjai: Antal Anna (BCE), Bata Attila (ELTE ÁJK), Bene Márton (BCE és MTA TK PTI), Horváth Tamara, Kiss Balázs (MTA TK PTI), Kiss Máté István (ELTE ÁJK), Kormos Nikolett (ELTE BTK), Kovács Tamás (MTA TK PTI), Lovász Dorottya (ELTE ÁJK), Mihályffy Zsuzsanna, Mikecz Dániel (MTA TK PTI), Nábelek Fruzsina (BCE), és Szabó Gabriella (MTA TK PTI).

Hálával tartozunk a Politikatudományi Szemle szerkesztőségének, hogy lehetővé teszi kutatási programunk bemutatkozását.

IRODALOM

Kiss Balázs–Szabó Gabriella (2015): Politikai kommunikáció. In: Kőrösenyi András (szerk.): *Magyar politikai rendszer*. Budapest, Osiris–MTA TK.